

УДК 332.1 (477.7)
М 57

РОЗВИТОК ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ ЯК ЗАПОРУКА ПІДВИЩЕННЯ ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Н. Б. Мігай, канд. екон. наук

*Первомайський політехнічний інститут Національного університету кораблебудування,
м. Первомайськ*

Анотація. Визначено можливості підвищення конкурентоспроможності регіону на основі аналізу її показників. Запропоновано підвищення ефективності використання потенціалу регіону через формування регіональних кластерів.

Ключові слова. регіональна економічна політика, економічний потенціал регіону, регіональні кластери, ефективність використання персоналу, конкурентоспроможність.

Аннотация. Определены возможности повышения конкурентоспособности региона на основе анализа ее показателей. Предложено повышение эффективности использования потенциала региона путем формирования региональных кластеров.

Ключевые слова. региональная экономическая политика, экономический потенциал региона, региональные кластеры, эффективность использования персонала, конкурентоспособность.

Abstract. The possibilities of region competitiveness increasing on the basis of its rates analysis are defined. Efficiency increasing of the region potential use by means of regional clusters forming is offered.

Keywords. regional economic policy, economic potential of region, regional clusters, efficiency of personnel employment, competitiveness.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Входження України до Світової організації торгівлі стимулювало в українському суспільстві дискусії щодо впливу такого кроку на можливості регіонів та їх конкурентоспроможність. Незважаючи на запровадження регіональної політики, конкурентоспроможність України та її регіонів залишається низькою, міжрегіональні диспропорції продовжують збільшуватися. Тому сьогодні особливої актуальності набувають аналіз та виявлення потенційних можливостей регіонів, їх розвиток через формування регіональних інтеграційних утворень для підвищення конкурентоспроможності країни в цілому.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблема конкурентоспроможності регіонів в економічній науці розглядається сьогодні у працях багатьох учених: О. Богми [6], І. Брикової [1], С. Максименко [3], С. Романюка [5], Т. Федак [7], Г. Семенова [6], О. Шнипко [8] та ін.

Існує багато підходів до визначення конкурентоспроможності регіону, і практично всі вони базуються на загальному понятті «конкурентоспроможність» — наявність або відсутність певних переваг для розвитку та отримання доходу.

Зокрема в аналітичній доповіді Центру Разумкова «Конкурентоспроможність

регіонів України: стан і проблеми» конкурентоспроможність регіону визначено як його здатність протягом тривалого часу на основі насамперед власних, а також залучених можливостей продукувати товари та послуги для регіонального, національного й зовнішнього ринків, забезпечуючи водночас стабільність і зростання реальних доходів власних жителів [2].

С. Романюк зазначає, що конкурентоспроможність регіону — це його здатність досить тривалий час реалізовувати власні та залучені можливості для розвитку на сучасній технологічній основі, забезпечуючи внутрішній і глобальний ринки товарами та послугами відповідної якості [5].

За визначенням С. Максименко, «конкурентоспроможність регіону — це здатність передбачати та успішно адаптуватися до внутрішніх і зовнішніх економічних та соціальних викликів через створення нових економічних можливостей включно з якісними робочими місцями» [3].

У працях І. Брикової та Т. Федак [1, 7] під конкурентоспроможністю розуміється здатність в умовах глобальної конкуренції на основі ефективного використання наявних традиційних і створення унікальних ресурсів локального розвитку стимулювати підвищення продуктивності виробництва та рівня життя місцевого населення і, відповідно, забезпечувати високий конкурентний статус у геоekonomічному просторі в довгостроковій перспективі.

Виходячи з зазначеного вище, в основі конкурентоспроможності регіону лежить продуктивність використання зосереджених на його території можливостей.

МЕТОЮ СТАТТІ є визначення шляхів підвищення конкурентоспроможності Південного регіону за рахунок посилення його потенціалу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В умовах глобалізації джерелом конкурентоспроможності регіонів є вдаль використання місцевих особливостей, тобто їх потенціалу. Основні елементи потенціалу регіону наведено в табл. 1.

До показників рівня економічного розвитку регіону та конкурентоспроможності на зовнішньому ринку належать:

- валовий регіональний продукт (ВРП);
- обсяг експорту та його частка у ВРП;
- обсяг і структура інвестицій, у тому числі й прямих іноземних інвестицій;
- обсяги промислової та сільськогосподарської продукції;
- інноваційна складова;
- розвиток малого підприємництва;
- тенденції розвитку людського капіталу.

Аналіз економічних показників областей Південного регіону (табл. 2) показав, що в принципі спостерігається стійка тенденція економічного зростання як по Україні, так і в регіоні, але наявна диспропорційність у розвитку (рис. 1).

Таблиця 1. Елементи потенціалу регіону

Потенціал	Елементи потенціалу
Ресурсний	Природні ресурси, клімат та географічне положення; Земля; Трудові ресурси; Основний капітал
Якість життя	Соціальний захист; Перспективи для молоді; Наявність освітніх закладів (середніх, середньоспеціальних, технікумів, коледжів, вищих навчальних закладів тощо); Доступність послуг житлово-комунального господарства (ЖКГ); Наявність культурних центрів; Безпека проживання у регіоні (в тому числі й екологічна)
Фінансовий	Бюджет регіону; Регіональні цільові програми (спрямовані на розвиток агропромислового комплексу, машинобудування, соціальної сфери); Державні цільові програми; Інвестиційний клімат; Банківська інфраструктура
Екологічний	Природоохоронна діяльність; Функціонування ЖКГ у сфері переробки побутових відходів; Оточуючі ландшафти; Озеленення міст; Наявність рік, озер, водойм
Організаційний	Політична стабільність; Стратегічне планування; Маркетингова діяльність органів влади; Участь громадян у процесі управління

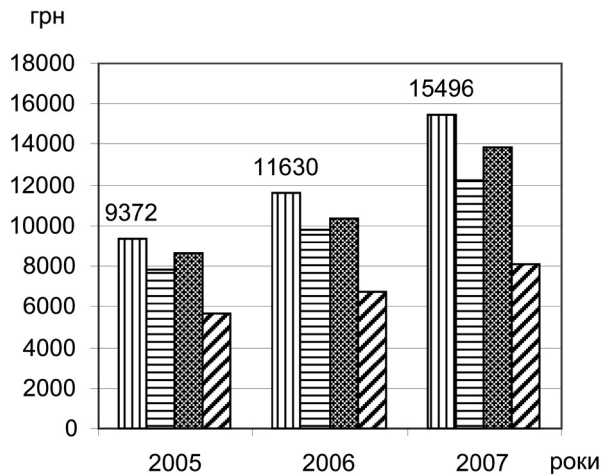

Рис. 1. Динаміка виробництва валового внутрішнього продукту та валового регіонального продукту на душу населення¹:

▨ — ВВП України; ▤ — ВРП Миколаївської області; ▩ — ВРП Одеської області; ▧ — ВРП Херсонської області

¹ Наведено на сайті [http:// www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).

Таблиця 2. Економічні показники областей Південного регіону (в розрахунку на душу населення), тис. грн

Показники	Області								
	Миколаївська			Одеська			Херсонська		
	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
Валовий регіональний продукт	7801	9769	12227	8619	10379	13827	5713	6744	8122
Експорт	878,3	1060,4	1102,5	1019,4	767,0	1101,4	234,6	245,6	325,8
Інвестиції в основний капітал у фактичних цінах	2701	2566	3561	2149	3074	5432	953	1341	2322
Прямі іноземні інвестиції	101,1	93,0	152,6	249,9	301,0	374,2	80,8	97,9	140,1

Так, із 2005 по 2007 рік співвідношення максимального і мінімального показників ВРП в аналізованих областях підвищилося із 1,5 до 1,7. Позитивні зміни масо у зростанні інвестицій в основний капітал у розрахунку на душу населення. Це, з одного боку, формує передумови для стійкого економічного зростання, а з іншого — забезпечує конкурентоспроможність продукції.

Вагомою складовою експортного потенціалу південних областей і підвищення конкурентоспроможності країни є сільськогосподарське виробництво. Проте даний по-

тенціал на сьогодні не використовується. З усіх областей України найбільш суттєвий спад показників сільськогосподарського виробництва у 2007 році відбувся у південних областях. У 2008 році спостерігаємо значне зростання показників, хоча це свідчить не стільки про покращення умов господарювання, скільки є результатом сприятливих кліматичних умов (табл. 3).

Якість людського капіталу також значною мірою впливає на конкурентоспроможність регіону і залежить від рівня життя та темпів його підвищення. На сьогодні спостерігається

Таблиця 3. Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва у Південному регіоні, у % до попереднього року²

Роки	Області		
	Миколаївська	Одеська	Херсонська
2005	88,5	82,9	100,2
2006	109,4	104,4	105,9
2007	61,9	62,2	80,5
2008	178,6	161,1	142,6

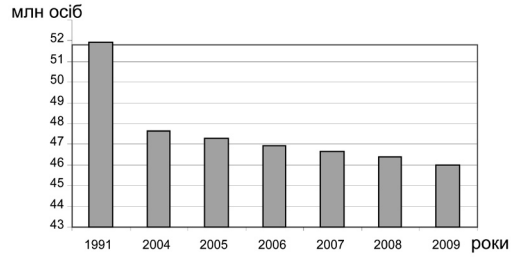

Рис. 2. Динаміка чисельності населення України³

^{2,3} Наведено на сайтах: <http://www.stat.nk.ukrpack.net>; <http://www.od.ukrstat.gov.ua>; <http://www.stat.ks.ua>

тенденція деградації трудового потенціалу як у країні в цілому, так і в її регіонах. Про це свідчать основні демографічні та соціально-економічні показники (рис. 2 і 3). Якість життя погіршується через поєднання впливу економічної, екологічної та демографічної криз. Із 1991 року чисельність населення України зменшилася на 11,5%, тобто на 5961,5 тис. осіб. Перевищення смертності над народжуваністю є стійкою тенденцією (рис. 4). Високий відсоток смертності спостерігається серед людей працездатного віку.

Сучасний етап розвитку світового господарства, оснований на формуванні «економіки знань», забезпечується за рахунок збільшення обсягів валового внутрішнього продукту (ВВП), посилення експортного потенціалу, скорочення виробничих витрат, що обумовлює не тільки розвиток економіки, а й якісні структурні зрушення всього суспільства.

Важливою складовою конкурентоспроможності сучасної економіки є зростання ролі наукоємного сектора і здатності виробляти інноваційну продукцію.

Україна належить до восьми країн світу з необхідним науково-технічним потенціалом для створення і виробництва найсучасніших моделей авіаційної техніки та до десяти найбільших суднобудівних держав світу, проте більша частина наявного потенціалу або не задіяна взагалі, або використовується неефективно. Інноваційна активність підприємств знижується (табл. 4), а відсутність попиту на результати науково-технічної діяльності — це пряма загроза національній безпеці.

Отже, незначне зростання економічних показників у 2008 році призупинила фінансова криза. Це призвело до наступних наслідків: незатребуваності інновацій, які могли б забезпечити конкурентоспроможність, надійність та безпечність нової продукції;

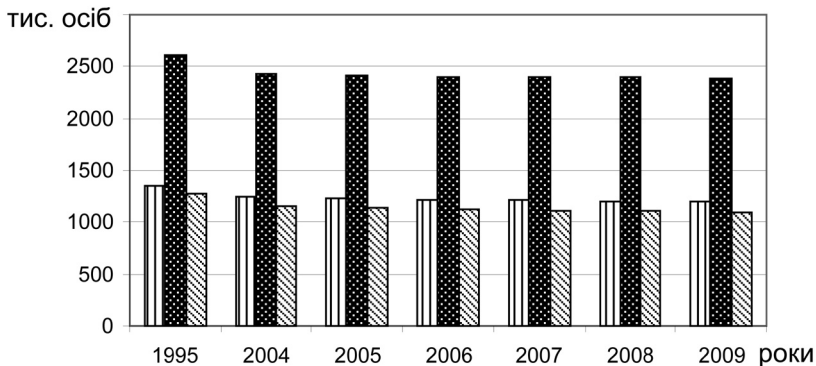

Рис. 3. Динаміка чисельності населення областей Південного регіону:

▤ — Миколаївська область; ▨ — Одеська область; ▩ — Херсонська область

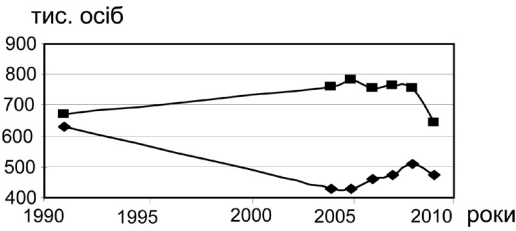

Рис. 4. Динаміка народжуваності та смертності населення України:

■ — кількість народжених; ◆ — кількість померлих

поглиблення демографічної кризи;
 подальшого здешевлення робочої сили на світовому ринку;
 погіршення якості життя;
 зменшення обсягу виробництва ВВП;
 зменшення внутрішніх і зовнішніх інвестицій тощо.

Ситуація в економіці загострилася так, що подальша деградація може призвести до незворотних наслідків.

На сьогодні провідна та визначальна роль у досягненні конкурентної стійкості регіону, ефективного використання наявного потенціалу в світовому співтоваристві належить кластерам. Саме кластери стають ефективним інструментом для забезпечення успіхів регіону. Кожен кластер не тільки здійснює безпосередній вплив на продуктивність на рівні всієї країни, але і на продуктивність інших кластерів у регіоні. Тому розробка та затвердження на законодавчому рівні прогресивного методу горизонтального просування і дифузії інновацій на основі налагодження системи взаємозв'язків усередині регіональних кластерів є невідкладною задачею.

Застосування кластерного підходу в Україні є необхідною умовою для відродження вітчизняного виробництва, підвищення ефективності інноваційного розвитку регіонів, досягнення високого рівня конкурентоспроможності [6], проте у нашій державі така форма поєднання науки, бізнесу і влади поки що підтримки не отримала.

У світі доведено, що кластери забезпечують нові можливості регіональної влади

Таблиця 4. Інноваційна активність промислових підприємств

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями			
	Україна	Області		
		Миколаївська	Одеська	Херсонська
2005	11,9	10,2	4,8	11,4
2006	11,2	9,6	5,2	12,3
2007	14,2	8,3	13,3	13,6
2008	13,0	13,5	15,3	12,7

розробляти та реалізовувати стратегію економічного розвитку регіону в напрямку підтримки конкурентних переваг економіки в цілому, впровадження інновацій та спеціалізації регіону в межах країни і навіть ширшого економічного простору.

Зокрема найбільш важливим визначено реалізацію технологічних ініціатив, викладених у Сьомій рамковій програмі ЄС (FR7, 2007–2013 рр.) та програмою EUREKA. Остання виникла з франко-німецької ініціативи й сьогодні охоплює 34 країни-учасниці. Мета програми — підвищити європейську конкурентоспроможність через підтримку інноваційних проектів, запропонованих виробниками, шляхом формування кластерів [4]. Щодо ефективного впровадження процесу кластеризації, Україні доцільно було б звернутися до досвіду Франції.

У 2005 році французьким урядом зроблено заяву про ідентифікацію шести кластерів глобальної конкурентоспроможності (кластер здоров'я, кластер космосу та аеронавтики, кластер комплексних транспортних і навігаційних систем, кластер безпеки телекомунікаційних технологій, кластер нанотехнологій і мікроелектроніки, кластер біотехнологій) та визначено базис створення 61 промислового кластера. Останні отримали державну фінансову підтримку і стали основою модернізації промисловості країни. З метою досягнення позитивних результатів уряд Франції прийняв рішення протягом 2005–2008 рр. збільшити обсяги фінансування всієї програми вдвічі — із 750 млн євро до 1,5 млрд євро, встановити для

учасників податкові канікули та спрямувати на виконання досліджень додаткове пільгове фінансування для майбутніх і діючих кластерів з фондів та інших джерел ЄС.

До форм підтримки процесу кластеризації економіки урядом Франції належать: затвердження трирічного бюджету на 1,5 млрд євро, забезпечення відповідними міністерствами 25...30% фінансування спільних інноваційних проєктів, надання податкових пільг бізнесовим структурам та зниження розміру соціальних зборів тощо.

Оскільки всі країни ЄС спрямовують свої зусилля на підвищення конкурентоспроможності економіки, то уряд Франції розглядає можливість включення своїх кластерів до складу Європейської кластерної мережі та підтримує налагодження зв'язків з подібними організаційними утвореннями інших країн.

ВИСНОВКИ

Для забезпечення прискореного розвитку України та підвищення конкурентоспроможності Південного регіону на основі формування кластерів необхідно:

розробити стратегію підвищення конкурентоспроможності регіону на основі кластерів;

визначити джерела фінансування інноваційної системи регіону;

створити норми та правила сприяння і стимулювання розвитку кластерних об'єднань;

проінформувати й організувати навчання представників влади, ділових кіл і відповідних інститутів у напрямку розвитку кластерів та кластерних ініціатив;

сформувати експертні групи з розробки регіональної цільової програми кластеризації;

з метою підвищення ефективності використання природного потенціалу Південного регіону сприяти формуванню місцевих кластерів агропромислового комплексу з вирощування сільськогосподарської продукції, зеленого туризму.

Упровадження в Україні нових виробничих систем — кластерів — має стати інструментом подолання диспропорційності регіонального розвитку, обмеженості внутрішніми проблемами, негнучкості, застою і змов між суперниками, що прагнуть заблокувати позитивний вплив конкуренції. Формування та розвиток кластерів сприятиме прискоренню обміну інформацією, появі інновацій і нових підходів, виникненню нових виробників та споживачів, що зумовить зростання національної конкурентоспроможності України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Брикова, І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір [Текст] / І. Брикова // Міжнародна економічна політика. — 2006. — № 4. — С. 29–53.
- [2] Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми (аналітична доповідь Центру Разумкова) [Текст] // Національна безпека і оборона. — 2008. — № 4. — С. 2–30.
- [3] Максименко, С. Конкурентоспроможність регіонів України [Текст] / С. Максименко // Національна безпека і оборона. — 2008. — № 4. — С. 41–43.
- [4] Рожен, О. «Ауріка» — гаманець для науки [Текст] / О. Рожен // Дзеркало тижня. — 2005. — № 21 (549). — С. 14.
- [5] Романюк, С. Конкурентоспроможність регіонів: теоретичні і практичні підходи [Текст] / С. Романюк // Національна безпека і оборона. — 2008. — № 4. — С. 44–46.
- [6] Семенов, Г. А. Національний кластер — новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України [Текст] / Г. А. Семенов, О. С. Богма // Вісник економічної науки України. — 2006. — № 1. — С. 127–133.
- [7] Федак, Т. Регіональні фактори забезпечення конкурентоспроможності продукції [Текст]: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. екон. наук / Т. Федак. — Л., 2001. — 19 с.
- [8] Шнипко, О. С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізми реалізації [Текст] / О. С. Шнипко. — К. : Наукова думка, 2003. — 334 с.